

volitvah meseca decembra t. l. deželni poslanecem, da bode kot tak v prvi vrsti zastopal interese ljudskega učiteljstva in ljudskega šolstva naše dežele.

2. Narodno-napredna stranka se zaveže na to, da bodo vsi deželni poslanci iz njenih vrst delali v prosepah ljudskega učiteljstva in ljudskega šolstva ter kolikor mogoče kmalu pripomorejo, da se uresničijo načrti, koje je navedel gospod dr. H. Tuma v svojem pismu dne 20. julija 1901 na predsednika učiteljskega zaupnega odbora Franceta Bajta, nadučitelja v Ajdovščini in da bodo v vsakem oziru v dež. zboru in zunaj njega postopali kot resnični prijatelji ljudskega učiteljstva in ljudskega šolstva.

3. Učiteljski zaupni odbor se pooblastuje, da sme pogovj pod št. 2. predrugačiti, če to spozna z vsemi glasovi v seji navzočih za potrebno.

Odobreno.

Dodatki k predsednikovemu poročilu glede agitacije:

Sprejme se predlog tovariša Možina, naj se učitelji oglašajo tudi pri shodih nasprotnikov, ako so si v svesti dobrega uspeha.

Glede na dopis gosp. dr. H. Tuma v zadnjem „Učit. Tovarišu“, omenja tovariš Možina, da se narodno-napredni stranki pove, da zahtevamo, da se naše stanje izboljša prej, kakor vsem stanovom.

Tovariš Vrtovec izjavi, da je z veseljem sprejel dane pogoje in bode skušal se jih poprijeti in izvesti. Glede agitacije pravi, da se nam je tega učiti pri naših nasprotnikih. Agitirati ni treba pri naših somišljenikih, ampak skušati moramo nasprotnike pridobiti.

Predsednik opomni, da stroške za tiskovine o priliki Vrtovčevih shodov naj plača učiteljstvo.

V Gorici, dne 7. novembra 1901.

FRANC BAJT
predsednik.

JOSIP SORČ
zapisnikar.

Učiteljstvu na Goriškem.

I.

Neovrgljiv fakt v današnji slovenski politiki je ta, da je postalo slovensko učiteljstvo v političnem življenju faktor in sicer tako važen faktor, da mora vsaka stranka resno računati z njim, ako hoče veljati za resno stranko. In to istinitost vidimo danes ne le po vsej Sloveniji, temveč po celi Avstriji. Seveda danes nam ni dana naloga, na drobneje se ozreti po mnogojezični Avstriji ter preiskovati in zabelježevati vse one sirenske glasove, s katerimi so vabili razni prijatelji in neprijatelji naše ljudsko učiteljstvo v svoj tabor, obetajoč mu zlate gradove v prihodnosti. Konstatujemo pa že sedaj lahko takoj, da nas je jedna stranka našla še le sedaj — ko smo se strnili v krepko četo, med tem, ko nas je druga stranka videla vže dokaj let ter nam pripomogla do naših, pred dobrimi tridesetimi leti sankcioniranih postav.

Ali, bodimo kratki: Klerikalci so nas našli še-le v polupreteklek času, odkar uvidevajo, da njih pšenica ne dozoreva v onem obilju, kakor so upali; odkar se je pričelo prosto ljudstvo gibati ter se osvobojevati in postavljati na lastne noge, drobeč one stoletne verige, katere so ga žulile in žulile stoletja in stoletja ter ga ožulile prav do kosti. Ako bi imeli klerikalci v istini kaj onega „zlatega“ sreca za nas, kakor ga sedaj tako in v takej obilni meri kažejo, pač bi ne bilo treba

tako krutega boja v onem času, ko nam je „prokleti“ liberalizem izvojeval postave, vsled katerih je učiteljstvo postalo šele — važen faktor.

Toda pustimo to; ozrimo se v tak boj v naše slovenske pokrajine. Na Kranjskem smo ravnokar izvojevali boj, ki je bil hujši kakor pa svoje dnij turški naval. Tu se je izvojeval boj med narodno-napredno in katoliško-narodno (?) ali klerikalno stranko. Trdimo pa sedaj — po dokončanem boju, da je ravno klerikalna stranka zaigrala svojo politično karijero, kajti igrala je nevarno „va banque“ in jo tudi temeljito zaigrala. Klerikalna stranka porabila je v tem boju svoja vsa mogoča sredstva, sploh vse moči, kar jih premore, in vendar ni dosegla onih uspehov — kakor je hotela, namreč absolutne večine — 18 mandatov — v deželnem zboru, s katero večino bi prišla potem tudi do kruha. Radovedni smo, katera sredstva bode pa pri prihodnjih volitvah rabila, in pripomniti je treba, da se je ta volitev vršila v svetem letu, torej v času, katerega navaden človek redko doživi. In vendar tak — fiasko.

Isti boj — po istem načinu in za ista načela — se bije tudi v sosedni nam deželi, na Goriškem. Kdor pazno zasleduje vse faze tega boja na Goriškem — med klerikalci in narodno-napredno stranko — se mora ali čuditi ali pa — ostati hladen. In k tem hladnežem se prištevamo mi, kajti čuditi se mora le oni, kdor ne pozna onega vojskovodjo, ki je ves boj povzročil in ki ga faktično tudi vodi.

Ako primerjamo goriški in kranjski boj, vidimo, da sta si do pičice jednaka. Nasproti si stojita dve stranki, to je: narodno-napredna in klerikalna stranka.

Dokler ni bilo onega klerikalnega vojskovodje s Kranjskega na Goriško — takrat so se nam goriški možje — sedanjih obeh strank — nekako posmehovali, nas pomilovali in nam v zlo šтели, ko smo se tako „tolkli“. Toda mi smo si mislili svoje in semintu tudi zažugali tem možem češ: ravno to še vas doleti.

Ko je zapustil kranjski vojskovodja belo Ljubljano in se naselil v solnčni Gorici, takoj so se začeli javiti oznanjevalci vojske — streljati je pričel najprej „Primorski list“ iz svojega „kalibra“. Na to je bil vjet sedanji general don Gregorčič ter izpuščen pod gotovimi pogoji iz jetnice. — In mož sledi slepo kardinalovemu plašču! Kot oprode in pobočnike mu je izvolil vojskovodja celo trumo kaplanov in župnikov s vsemi pritklinami. In kakor ljubljanski „Slovenec“ preskrbuje delo „dolzega Toma“, to je goriškim klerikalcem „Gorica“. Do leta 1898 na Goriškem ni bila vera v nevarnosti, a kakor hitro je došel iz Ljubljane vojskovodja, postalo je Goriško tako brezversko, da se je dobilo — na legijone unetih misionarjev — ki so pričeli oznanjevati nov „evangelij“. — In kakor hitro se je posrečil ta načrt, pripraviti vero v nevarnost, bije se na Goriškem do pičice jednak boj kakor na Kranjskem.

Kakor se pa na Kranjskem ni hotelo vse ukloniti onemu istemu vojskovodju, ravno tako so se našli možje na Goriškem, katerim je dal Stvarnik še nekaj samostojnosti in značajnosti. Uprla sta se takemu umetno-prikrojenemu boju moža, na katera gleda danes z občudovanjem ves dobro misleči narod širne Slovenije, — to sta dr. Tuma in A. Gabršček; pridružila se jima je v kratkem času vsa inteligencija Goriške grofije.

Kakor si na Kranjskem stojita v boju nasproti v vrstah narodno napredne stranke vsa kranjska inteligencija in v klerikalnih vrstah po raznih duhovnikih in civilnih egoistih nahujskani analfabetje — isto tako je na Goriškem.

Boj se torej bije na Goriškem do noža. Prav vesel pojav tega boja je pa ta, da se ga dejansko udeležuje tudi slovensko-goriško učiteljstvo, dobro se zavedajoč, da je ta boj za nje življenskega pomena, kajti, ako podleže narodna stranka, potem vé, da ga čaka zopet konkordatska šola, kjer bo on nič, a farovž vse. — Ker se je nagnila ravno pretežna večina goriškega učiteljstva na stran narodno-napredne stranke, izprevidela je klerikalna stranka, da je treba na vsak način, če ne pridobiti, pa vsaj zmanjšati število slovenskih bojevnikov-učiteljev.

„Gorica“ je pričela brenkati na svojo razglašeno harfo in vabiti ter vabiti slovensko učiteljstvo v svoj tabor. Skoro vsaka številka prinaša kak dopis iz „učiteljskih krogov“ — recte iz uredniškega peresa — s katerim se obljubujejo „zlati gradovi“ — slovenskemu učiteljstvu. Toda — ker vse to še ne drži — spraviti je bilo treba na noge prav po kranjskem „muštru“ „Slomškovo zvezo“, da preštejejo „glave svojih zvestih“, a ta zveza je morala biti grozno „mizerna“ — ker nismo čitali do sedaj še v nobenem klerikalnem trobilu kakkega podrobnega poročila o tem shodu.

To dejstvo nas jako veseli. Vsa čast zavednemu goriškemu učiteljstvu, da je tako krepko krenilo na ono stran, na kateri ima iskati edino le rešitve svojemu obupnemu stanju. Vemo, in to tudi vé vse goriško učiteljstvo, da bode „Gorica“ in nje pribočniki hodili s polnimi ustmi medu okrog slovenskega učiteljstva, a trdno smo prepričani, da najdejo ti prilizenci neizprosne moče v goriških učiteljih in da ne krene ne za korak od svojih voditeljev in voditeljev narodno napredne stranke.

Moralčno so goriški učitelji zavezani vstrajati — ne le radi indentičnostij svojega in narodno-napredne stranke programa — temveč še bolj radi dejstva, da stojita na čelu vsega narodno-naprednega delovanja moža, ki sta bila vživala v svojej uzornej mladosti ravno učiteljski kruh. V teh dveh možeh slovenski svet lahko izpozna, kako življensko moč ima ravno slovensko učiteljstvo v sebi.

Kakor se pa dobi tudi med najboljšo pšenico nekaj ljulike, tako se je dobilo — kakor na Kranjskem — tako tudi na Goriškem — nekaj takih učiteljskih kalinov, ki so sedli na klerikalne limanice ter prodali svoje osebe — značajev ne, ker jih nimajo — za skledo leče. Do tega čiščenja je moralo priti — to bode stranko še le prav okrepilo, ker se sedaj lahko opira le na značaje in nima v svojej sredini **Efijaltov**. —

Sklepamo! A k sklepu ne moremo zamolčati nekega dejstva. V ta boj — to je goriški — pričela se je utikati tudi nekako tako kakor kaka sladka vodka „Edinost“, posebno sedaj, ko je boj takorekoč na višku, ko se ima odločiti — s priobčevanjem dopisov iz vrst onih redkih goriških učiteljev, ki ne vidijo niti tako daleč, kakor jim sega nos.

Po volitvah.

IV.

Klerikalna stranka se kaj rada baha, da je dala učiteljstvu — ki je v njenem taboru — učitelju mandat, češ, glejte nas, kako smo naklonjeni učiteljstvu, medtem je pa narodno-napredna stranka prezrla zahtevo (?) učiteljstva, da mu odstopi jeden siguren mandat.

Povdarjati moramo vnovič, da se nam to bahanje dozdeva prav slično onemu slučaju, ali recimo dogodbici, ki jo pripoveduje sv. pismo o colnarju in farizeju. Priliko smo imeli že, opetovano opozarjati politikujoče slov. občinstvo, da je klerikalna stranka odstopila ta mandat težkega srca, a morala ga je, misleča in upajoča, da ta „nenavadna naklonjenost“ privabi vsaj še nekaj takih kalinov v klerikalni tabor kakor so „katoliški Slomškarji“, ki se ne boje očitno pokazati, da jim klerikalne lukulične pojedine prav dobro teknejo in da je njih glavni vzor klerikalna kuhinja in klet. Toda slovensko učiteljstvo je v „pretežni večini“ vže toliko probujeno, da vé ločiti noč od dneva, o tem dovolj glasno govori najmlajša „Slomškova podružnica“ v Gorici.

Istotako moramo povdarjati, da se učiteljstvo narodno-naprednega mišljenja ni nikdar izreklo kot korporacija za to, da mora odstopiti narodno-napredna stranka zanesljiv mandat. Mogoče je pač, da se je privatno izrekla tu in tam želja v tem smislu, toda učiteljstvo ni nikdar oficijelno po „Zavezi“ oziroma „Slov. učit. društvu v Ljubljani“ izreklo zahtevo v ravnokar omenjenem smislu. Intorej naj se blagovoli vzeti „ad notam“.

In slovensko, oziroma kranjsko učiteljstvo je bilo pač trdnega prepričanja in je še dandanes tudi, da bi bilo popolnoma nepotrebno, zahtevati mandata, kajti učiteljstvo je prepojeno s prepričanjem, da je narodno-napredna stranka poslala v deželni zbor moče, ki imajo v istini srce za bedo slovenskega učiteljstva — no, ako se je pa motilo v tem in so bile le one obljube prav navadna fraza, pomnita naj klerikalna kakor narodno-napredna stranka, da bode kranjsko napredno učiteljstvo izvajalo potem svoje konsekvence in krenilo na ono pot — na pot politične zrelosti.

Slednjič bomo pa vedeli ceniti tudi besede in obljube klerikalne stranke, one stranke, ki tako rada izvablja v svojih glasilih one sirenske glasove — da hoče imeti ta stranka „neodvisno, izobraženo in gmotno trdno podprto učiteljstvo“. In zastopnik „katol. Slomškarjev“ bode imel sedaj dovolj prilike drezati in drezati klerikalne kakor tudi liberalne poslance, da izpolnijo one svoje obljube, ki smo jih v polupretekli dobi šestokrat slišali. Bójimo se pa, kakor smo vže v predzadnjem članku pojasnjevali, da bode imel učiteljposlanec, kot zastopnik kmetskih občin, kmetskih volilcev, vezane roke in zadržnjen vrat takrat, ko se bo šlo za učiteljski interes, ker je program klerikalne stranke čisto nasproten težnjam učiteljstva, zakaj prva stranka zahteva in tudi sistematično deluje na to, da se vpelje poldnevni poduk, da se skrajša šolska doba, da se omeji sploh ves poduk in sploh, da je sedanja šola „prokletstvo za ljudstvo“; a druga ima pa v svojem programu zahtevo, da se šola pospe na višek svojega razvoja, a to se da doseči edino le z razširjanjem vže obstoječih šol oziroma napravo novih, s celodnevним podukom, s podaljšanjem šolske dobe in s splošno, intenzivnejšo vsem krogom pristopno izomiko.

Slovensko učiteljstvo treznega razuma in lahkega srca pričakuje bližnje bodočnosti.